

رابطه ابعاد کمال‌گرایی با اضطراب‌حالی/خصلتی در دانش‌آموزان دبیرستانی

تیزهوش

سمیه ساداتی فیروزآبادی¹

دریافت: 93/12/30

پذیرش: 94/05/16

چکیده

آماری تحلیل رگرسیون چندگانه و آزمون t مستقل مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان داد که رابطه معنادار منفی بین کمال‌گرایی مثبت دانش‌آموزان با اضطراب‌حالی و خصلتی وجود دارد و رابطه معنادار مثبتی بین کمال‌گرایی منفی دانش‌آموزان با اضطراب‌حالی و خصلتی وجود دارد. همچنین دیگر یافته پژوهش حاکی از این است که دختران و پسران در متغیرهای مورد مطالعه تفاوت معناداری داشتند.

واژگان کلیدی: کمال‌گرایی مثبت/منفی، اضطراب‌حالی/خصلتی، دانش‌آموزان تیزهوش.

هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه ابعاد کمال‌گرایی با اضطراب‌حالی/خصلتی در دانش‌آموزان دبیرستانی (متوسطه دوم) تیزهوش شهر شیراز است. در پژوهش حاضر، 203 نفر دانش‌آموز دبیرستانی (103 دانش‌آموز دختر و 100 دانش‌آموز پسر) شرکت داشتند. داده‌های پژوهش از طریق پرسش‌نامه کمال‌گرایی مثبت و منفی‌تری شورت و همکاران و پرسش‌نامه اضطراب‌حالی/خصلتی اسپیلبرگر و همکاران جمع‌آوری گردید و سپس از طریق روش

---

1. استادیار روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشگاه شیراز somayesadati@ut.ac.ir

مقدمه

هر جامعه‌ای که به بقا و پیشرفت خود می‌اندیشد، شایسته است استعداد‌های درخشان خود را در کانون توجه قرار دهد. سال‌هاست که یک حرکت جهانی به سمت توجه ویژه به نخبگان و تیزهوشان شروع شده است. کشورهایی که خود را با این حرکت همگام نکنند، نه فقط در حال توقف نیستند، بلکه روز به روز سیر قهقرایی را می‌پیمایند و فاصله بسیار زیادی را با این کاروان می‌گیرند (ژهای، 1383). از این رو، توجه به شخصیت این‌گونه دانش‌آموزان و شناخت بیشتر قابلیت‌های آنان، امری است بس مهم که نیاز به بحث دارد. عدم شناخت مدیران، معلمان و والدین از ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان به‌ویژه دانش‌آموزانی که از توانایی خاصی برخوردارند، همچنین کمبود امکانات در برآوردن فرصت‌هایی برای شکوفاسازی قابلیت‌های آنان و در نهایت نبود کمک‌های ویژه در این راستا، همگی از عواملی به شمار می‌روند که مانع تجلی قابلیت‌های این دانش‌آموزان خواهند شد. به یقین عده زیادی در این روند قربانی این عدم شناخت‌ها می‌شوند که برای آنان ارمغانی جز ابتلا به اختلال‌های جسمی و روانی در پی نخواهد داشت (افروز، 1387). همچنین با توجه به اثرات مخرب اضطراب در زندگی و مسائل تحصیلی کودکان و نوجوانان به ویژه دانش‌آموزان تیزهوش، بررسی ویژگی‌های شخصیتی این افراد برای پرورش و شکوفایی توانایی‌های بالقوه آنها، ضروری به نظر می‌رسد. یکی از ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان تیزهوش، کمال‌گرایی می‌باشد که نوع نامناسب این نوع ویژگی می‌تواند اثرات مخربی بر روی تحصیل و زندگی این دانش‌آموزان ایجاد کند. بر این اساس ما در

پژوهش حاضر به بررسی ابعاد کمال‌گرایی به عنوان یک ویژگی شخصیتی دانش‌آموزان تیزهوش در ارتباط با اضطراب پرداخته‌ایم.

سازه کمال‌گرایی در گذشته مورد توجه نظریه‌پردازان بزرگ همچون فروید، آدلر، مازلو بوده است و در دهه‌های اخیر نیز مورد توجه پژوهشگران بسیاری قرار گرفته است و هرکدام به فراخور دیدگاه خود تعریف متفاوتی از آن ارائه داده‌اند. با این حال، بیشتر پژوهشگران، بر این امر که معیارهای بلندمرتبه برای عملکرد، مفهوم اساسی کمال‌گرایی می‌باشد، سازش دارند. هورنای¹ (1950) کمال‌گرایی را شیوه‌ای از زندگی می‌داند که افراد برای رهایی از اضطراب اساسی از آن استفاده می‌کنند و کمال‌گرایی را گرایش روان‌رنجورانه به بی‌عیب و نقص بودن، کوچک‌ترین اشتباه خود را به گناهی نابخشودنی پنداشتن و مضطربانه انتظار پیامدهای شوم آن را کشیدن، تعریف می‌کند. هالندر² (1978) می‌نویسد: کمال‌گرایی نشان‌دهنده گرایش و علاقه فرد به درک محیط پیرامون خود به گونه قانون همه یا هیچ³ است که به موجب آن، نتایج ممکن، موفقیت‌های یا شکست‌های کامل هستند. گرچه مفهوم کمال‌گرایی به صورت گسترده‌ای توجه روان‌شناسان را به خود اختصاص داده است؛ اما هنوز به عنوان پدیده‌ای تقریباً ناشناخته و ناسازگار تعریف شده است. سازه کمال‌گرایی می‌تواند بهنجار (هماچک⁴، 1978) و مثبت و منفی (فروست، مارتین، لاهارت و روزنبلت⁵، 1990؛ تری

1. Horney

2. Hollender

3. All or none

4. Homachek

5. Frost, Marten, Lahart & Rosenblate

می‌شوند (هماچک، 1978؛ رم، 2005؛ فلت و هیویت، 2002، 2005، 2006): تری شورت و همکاران، 1995 و هاس و پراپاریس، 2003).

در مورد رابطه تیزهوشی و کمال‌گرایی، شواهد پژوهشی مؤید آن است که والدین و معلمان از کودکانی که به وسیله متخصصان سنجش، تیزهوش معرفی می‌شوند انتظار دارند که در همه زمینه‌ها عالی عمل کنند. زندگی تحت تأثیر انتظارات غیرواقعی و بالا ممکن است کودک را از پذیرش خود به عنوان یک فرد کامل ناتوان کند. به ویژه در صورتی که محبت و پذیرش کودک به موفقیت او وابسته باشد (کورنل، 1983 به نقل از جمشیدی، دلاورپور، حقیقت و لطیفیان، 1388). این چنین انتظاراتی از تیزهوشان آنها را مستعد داشتن کمال‌گرایی می‌کند که خود این ویژگی باعث ایجاد آسیب‌های روان‌شناختی جبران‌ناپذیری در آنها می‌شود (کونور، 2003؛ بیلینگ، اسرائیلی و آنتونی، 2004). از جمله یافته‌های پژوهشی که بیانگر وجود کمال‌گرایی در دانش‌آموزان تیزهوشان است، پژوهش‌های نیهارت رینز، رانیسون و مون (2002) به نقل از آقاجانی، نریمانی و آریاپوران، 1390؛ پیریت (2004) و بولیان (2008) می‌باشد که همگی گویای این مطلب بودند که دانش‌آموزان تیزهوش بیشتر از دانش‌آموزان عادی در معرض کمال‌گرایی هستند.

نتایج پژوهش‌ها نشان داده‌اند که کمال‌گرایی مثبت با امید به موفقیت، انگیزش در مدرسه، بهزیستی روان‌شناختی (عدم اضطراب و افسردگی) مرتبط است و کمال‌گرایی منفی با ترس از شکست، مشکل در

شورت، اونز، اسلاد و دوی¹، 1995؛ رم²، 2005؛ فلت و هیویت³، 2002، 2005، 2006؛ هاس و پراپاریس، 2003) یا نوروتیک⁴ (هماچک، 1978) و کژکنش⁵ (فروست و همکاران، 1990) باشد.

در پژوهش‌های متعدد، کمال‌گرایی برحسب مؤلفه‌های مثبت (بهنجار) و منفی (نابهنجار) تعریف شده است که این مؤلفه‌ها به ترتیب با انتظارات شخصی منطقی و غیرمنطقی مشخص می‌شوند. کسانی که کمال‌گرایی مثبت (بهنجار) دارند، معیارهایی را برای خود در نظر می‌گیرند، اما به جای اینکه رسیدن و یا نرسیدن به آن معیارها برایشان مهم باشد، نفس تلاش کردن برای رسیدن به هدف در نظرشان اهمیت دارد. در واقع این افراد از کار و تلاش زیاد لذت می‌برند و وقتی در انجام یا ندادن کاری آزادند، سعی می‌کنند آن را به بهترین نحوی که می‌توانند انجام دهند و کمال‌گرایی بهنجار (مثبت) نه تنها موجب مشکلی نمی‌شود، بلکه باعث می‌شود که فرد استعدادهای خودش را شکوفا سازد و به احساس رضایت شخصی بالایی دست یابد. در مقابل افراد کمال‌گرای منفی (نابهنجار) یا روان‌رنجور بیشتر در فکر آنند که مبدا اشتباهی از آنها سر بزند؛ آنها هیچ‌وقت احساس پیروزی نمی‌کنند. آنها حتی اگر از دیگران بهتر کار کنند، باز هم احساس رضایت نمی‌کنند و خود را سرزنش می‌کنند و هدف بالاتری را در نظر می‌گیرند و مدام در این زنجیره بی‌انتهای گرفتارند و همیشه با خودشان درگیرند و در نتیجه دچار انواع افسردگی، اضطراب و روان‌رنجورخویی

1. Terry Short, Owens, Slade & Dewey
2. Ram
3. Flett & Hewitt
4. Neurotic
5. Dysfunctional

ادراک و ارزیابی موقعیت استرس‌زا به عنوان تهدیدکننده یا خطرناک.

در زمینه ارتباط بین ابعاد مثبت و منفی کمال‌گرایی و اضطراب، نتایج تحقیقات متعدد گویای این مطلب است که در زمان بررسی این ارتباط تمایزگذاری بین جنبه‌های مثبت و منفی کمال‌گرایی اهمیت خاصی وجود دارد. به این دلیل که تنها، جنبه‌های منفی کمال‌گرایی با اضطراب و استرس رابطه دارد. در حالی که برای جنبه‌های مثبت آن وضعیت این‌گونه نیست. جنبه مثبت کمال‌گرایی با اضطراب رابطه معناداری ندارد (استوبر و ایزمن⁷، 2007؛ استوبر، اتو، پسچک، بکر و استول، 2007⁸ الف؛ استوبر، استوبر و رامبو، 2007 ب).

همچنین پژوهش‌ها و تحقیقات صورت گرفته در زمینه کمال‌گرایی، نتایج متفاوتی را از نظر جنسیتی گزارش داده‌اند. برخی نتایج رابطه معنادار و برخی عدم وجود رابطه معنادار را نشان داده‌اند. به این صورت که بعضی پژوهش‌ها عدم رابطه معنادار را در بین دختر و پسر از نظر کمال‌گرایی گزارش کرده‌اند (سرو قد، برزگر و بلاغی، 1390) و پژوهش‌های دیگر رابطه معناداری را بین دو جنس ارائه داده‌اند. به این صورت که کمال‌گرایی منفی در دختران بیشتر از پسران گزارش شده است (آندرسون، آیریکا، بوهرمن و کالدو¹⁰، 2005؛ بشارت، 2003، 1382، 1383 و فروست و همکاران، 1990).

نظر به این که یکی از مسایل درگیر با اضطراب دانش‌آموزان نوع معیارها و کمال‌هایی که آنها

تغذیه، اشکالات انگیزشی و اضطراب و عزت‌نفس پایین در ارتباط است.

همان طور که بیان شد کمال‌گرایی تقریباً همیشه با اضطراب توأم است و یکی از پیامدهای کمال‌گرایی می‌تواند اضطراب باشد. اضطراب غالباً در پاسخ به تهدیدی ایجاد می‌شود که نامعلوم، درونی و مبهم است و یا از تعارض منشأ گرفته است و با تشویش فراگیر و ناخوشایند همراه می‌باشد که اغلب علایم دستگاه خودکار نظیر سردرد، تعریق، تپش قلب، احساس تنگی در قفسه سینه و ناراحتی مختصر نیز با آن همراه است و توأم با احساس بی‌قراری می‌باشد (استروبر، 2007 الف؛ رایس و اسلانی¹، 1998؛ رایس و شافران²، شافرن، کوپر و فایربورن³، 2002؛ دانکلی، بلانکسشین و ماشب⁴، 2006؛ استروبر، 2007 ب؛ هیل و هلسمن⁵، 2004؛ اسلانی، 1997؛ بشارت، 1381؛ میرزا کمسفیدی، 1381؛ مهرابی‌زاده هنرمند و وردی، 1382؛ گنجی، 1383؛ هاشمی و لطیفیان، 1392).

اسپیلبرگر، گرساچ و لیوشن⁶ (1970) دو مفهوم متمایز اما وابسته به اضطراب را به کار می‌برند که شامل اضطراب حالتی و اضطراب خصلتی می‌باشد. در اضطراب حالتی یک موقعیت یا حالت هیجانی موجب درک آگاهانه و ذهنی احساس تنش، بیم، ناآرامی، نگرانی و انگیزختگی در سیستم اعصاب خودمختار می‌شود. اضطراب حالتی اغلب متغیر بوده و کارکردی از تنش موقعیتی است؛ اما اضطراب خصلتی عبارت است از تفاوت‌های فردی در گرایش

1. Rice & slany
2. Riley & Shafran
3. Cooper & Fairburn
4. Dunkley, blankstein & masheb
5. Hill & Huelsmann
6. Spielberger, Gorsuch & Lushene

7. Stober & Eismann

8. Stober, Otto, Pescheck, Becker & Stoll

9. Rambow

10. Andersson, Airikka, Buhrman & kaldo

علاوه بر این به افراد اطمینان داده شد که جواب‌های آنان محرمانه تلقی خواهد شد. لازم به ذکر است که در ابتدا پرسش‌نامه‌ها در اختیار 218 دانش‌آموزان تیزهوش قرار داده شد که تعداد 15 پرسش‌نامه به دلیل مخدوش بودن از نمونه کنار گذاشته شدند و بدین‌سان کل شرکت‌کنندگان در پژوهش حاضر 203 نفر (100 پسر و 103 دختر) شدند. بعد از تکمیل پرسش‌نامه‌ها و جمع‌آوری آنها، داده‌های مربوط با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفت.

ابزار گردآوری داده‌ها: برای گردآوری داده‌های پژوهش حاضر از دو پرسش‌نامه به قرار زیر استفاده شد:

1- پرسش‌نامه کمال‌گرایی مثبت و منفی تری - شورت و همکاران: به منظور اندازه‌گیری کمال‌گرایی مثبت و منفی تری - شورت و همکاران (1995) ابزاری را تهیه کردند که مشتمل بر 40 گویه می‌باشد که 20 گویه آن کمال‌گرایی مثبت و 20 گویه دیگر کمال‌گرایی منفی را ارزیابی می‌نماید. گویه‌ها در مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرتی، کمال‌گرایی آزمودنی‌ها را از نمره یک تا پنج می‌سنجد. حداقل نمره آزمودنی‌ها در هر یک از مقیاس‌های آزمون 20 و حداکثر آن 100 خواهد بود. این پرسش‌نامه به وسیله محقق به فارسی ترجمه شده و با فرم اصلی آن مطابقت کامل داده شده است. در پژوهش حاضر به منظور بررسی پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان آن برای کمال‌گرایی مثبت 0/88 و برای کمال‌گرایی منفی 0/86 به دست آمد که این نتیجه حاکی از پایایی مطلوب مقیاس ذکر شده می‌باشد. در پژوهش حاضر جهت تعیین روایی از روش همسانی درونی (تحلیل عوامل) استفاده گردید. ساختار عاملی مقیاس کمال‌گرایی مثبت و منفی تری - شورت و همکاران با روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی با چرخش واریماکس به دست آمد. دو شاخص KMO و آزمون کرویت

برمی‌گزینند، می‌باشد، تحقیق حاضر، در پی آن است که با بررسی رابطه ابعاد کمال‌گرایی با اضطراب حالتی /خصلتی در بین دانش‌آموزان کمک کند تا مشکلات تحصیلی در آنها کاهش یافته و در نهایت به رشد و شکوفایی هرچه بیشتر این قشر توانمند کمک کرده باشد. لذا پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سؤال‌ها است که آیا بین ابعاد کمال‌گرایی با اضطراب حالتی در دانش‌آموزان تیزهوش رابطه وجود دارد؟ آیا بین ابعاد کمال‌گرایی با اضطراب خصلتی در دانش‌آموزان تیزهوش رابطه وجود دارد؟ آیا بین کمال‌گرایی مثبت / منفی در دانش‌آموزان تیزهوش برحسب جنسیت تفاوت وجود دارد؟ و آیا بین اضطراب حالتی / خصلتی دانش‌آموزان تیزهوش برحسب جنسیت تفاوت وجود دارد؟

روش‌شناسی

روش و طرح تحقیق: روش اجرای این پژوهش توصیفی و طرح پژوهش از نوع طرح‌های همبستگی است.

جامعه و روش نمونه‌گیری: جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانش‌آموزان دبیرستانی (متوسطه دوم) مدارس تیزهوش شهر شیراز را تشکیل می‌داد. پژوهش حاضر با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انجام گرفت به این صورت که از میان 4 دبیرستان (متوسطه دوم) شهید دستغیب دو مدرسه و از میان چهار دبیرستان (متوسطه دوم) فرزندگان، دو مدرسه انتخاب شد و در هر مدرسه، دو کلاس انتخاب شد و پرسش‌نامه‌های مذکور به صورت گروهی به تمام دانش‌آموزان هشت کلاس که تمایل به شرکت در پژوهش داشتند، داده شد. قبل از توزیع پرسش‌نامه‌ها، درباره نحوه پاسخ‌دهی به سؤال‌ها، هدف پژوهش و ضرورت همکاری صادقانه آنها توضیحاتی داده شد.

بیانگر اضطراب بالاتر فرد می‌باشد. اسپیلبرگر و همکاران (1970)، اسپیلبرگر (1983)، پناهی شهری (1372) و سرو قد (1380) روایی و پایایی ابزار مذکور را در حد مطلوب گزارش کرده‌اند. همچنین در پژوهش حاضر به منظور بررسی پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان آن برای اضطراب حالتی 0/72 و برای اضطراب خصلتی 0/79 به دست آمد که این نتیجه حاکی از پایایی مطلوب پرسش‌نامه ذکر شده می‌باشد. در پژوهش حاضر جهت تعیین روایی از روش تحلیل عوامل استفاده گردید که دو شاخص KMO و آزمون کرویت بارتلت محاسبه شد. مقدار KMO برابر 93% و مقدار خبی دو معنادار بود که این مسئله بیانگر کفایت نمونه‌برداری و قابل توجه بودن تحلیل عاملی بود. نتایج حاکی از دو عامل بود که دامنه بار عاملی از 69% تا 82% بود که این مسئله بیانگر روایی مقیاس مذکور است.

یافته‌های پژوهش

برای پاسخ‌گویی به سؤال: آیا بین ابعاد کمال‌گرایی با اضطراب حالتی در دانش‌آموزان تیزهوش رابطه وجود دارد؟ و سؤال: آیا بین ابعاد کمال‌گرایی با اضطراب خصلتی در دانش‌آموزان تیزهوش رابطه وجود دارد؟ ابتدا میانگین و انحراف معیار نمره‌های دختران و پسران در ابعاد کمال‌گرایی و اضطراب حالتی / خصلتی محاسبه شد و سپس همبستگی بین ابعاد کمال‌گرایی با اضطراب حالتی / خصلتی

بارتلت محاسبه شد. مقدار KMO برابر 91% و مقدار خبی دو معنادار بود ($P < 0/001$) که این مسئله بیانگر کفایت نمونه‌برداری و قابل توجه بودن تحلیل عاملی بود. نتایج حاکی از دو عامل بود که دامنه بار عاملی از 62% تا 78% بود که این مسئله بیانگر روایی مقیاس مذکور است. همچنین بشارت (1382) جهت تعیین پایایی و روایی این مقیاس به ترتیب از روش آلفای کرونباخ و ضریب همبستگی بین زیرمقیاس‌های این آزمون با زیرمقیاس‌های پرسش‌نامه سلامت عمومی گلد برگ (1972) و مقیاس عزت‌نفس کوپر اسمیت (1967) و با روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی آزمون استفاده کرد. طبق گزارش این محقق، ضرایب و نتایج به دست آمده، پایایی و روایی مقیاس پرسش‌نامه کمال‌گرایی مثبت و منفی تری - شورت و همکاران (1995) را تایید می‌کنند.

2- پرسش‌نامه اضطراب حالتی - خصلتی¹ اسپیلبرگر و همکاران: پرسش‌نامه اضطراب موقعیتی - خصلتی به وسیله اسپیلبرگر و همکاران (1970) برای بررسی میزان اضطراب افراد تهیه شده است. این پرسش‌نامه دو نوع اضطراب را می‌سنجد که شامل 40 گویه است که 20 گویه آن اضطراب حالتی و 20 گویه دیگر اضطراب خصلتی را می‌سنجد. در مقابل هر گویه طیف چهارگزینه‌ای از «هرگز» (نمره 1) تا «همیشه» (نمره 4) قرار می‌گیرد. دامنه نمرات در این پرسش‌نامه از 40 تا 160 می‌باشد که نمرات بیشتر

جدول 1. میانگین و انحراف معیار نمره‌های پسران و دختران در ابعاد کمال‌گرایی و اضطراب خصلتی / حالتی

آزمون	گروه		پسران		دختران	
	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تعداد	میانگین	انحراف معیار
کمال‌گرایی مثبت	100	87 / 50	9 / 06	103	77	8 / 28
کمال‌گرایی منفی	100	62 / 33	11 / 53	103	75 / 07	10 / 10
اضطراب حالتی	100	57 / 78	13 / 57	103	69 / 20	15 / 20
اضطراب خصلتی	100	59 / 98	14 / 1	103	74 / 58	16 / 20

چندگانه (به شیوه هم‌زمان¹) استفاده شد. خلاصه نتایج این تحلیل در جدول 3 و 4 ارائه شده است.

همان‌گونه که از اطلاعات ارائه شده در جدول 3 بر می‌آید 16 درصد واریانس اضطراب حالتی به وسیله ابعاد کمال‌گرایی تبیین می‌شود. در بین ابعاد مذکور کمال‌گرایی مثبت به صورت منفی با ضریب بتای 0/31- و کمال‌گرایی منفی به صورت مثبت با ضریب بتای 0/38 سهم معنی‌داری در پیش‌بینی اضطراب حالتی دانش‌آموزان تیزهوش دارند.

همان‌گونه که از اطلاعات ارائه شده در جدول 4 بر می‌آید 18/49 درصد واریانس اضطراب خصلتی به وسیله ابعاد کمال‌گرایی تبیین می‌شود. در بین ابعاد مذکور کمال‌گرایی مثبت به صورت منفی با ضریب

دانش‌آموزان تیزهوش محاسبه شد که در جدول 1 و 2 آمده است.

جدول 2. ماتریس همبستگی بین ابعاد کمال‌گرایی با اضطراب حالتی / خصلتی

متغیرها	1	2	3	4
1- کمال‌گرایی مثبت	1			
2- کمال‌گرایی منفی	-0/25**	1		
3- اضطراب حالتی	-0/24*	0/27*	1	
4- اضطراب خصلتی	-0/25**	0/36*	0/29	1
	P<0/05**		P<0/01*	

همان‌طور که در جدول 1 ملاحظه می‌شود میانگین پسران در کمال‌گرایی مثبت و دختران در کمال‌گرایی منفی بالاتر می‌باشد. همچنین میانگین

جدول 3. رگرسیون چندگانه ابعاد کمال‌گرایی بر اضطراب حالتی دانش‌آموزان تیزهوش

متغیرهای پیش‌بین	R	R ²	B	B	P
کمال‌گرایی مثبت	0/40	0/16	-1/1	-0/31	0/0001
کمال‌گرایی منفی			0/9	0/38	0/0001

جدول 4. رگرسیون چندگانه ابعاد کمال‌گرایی بر اضطراب خصلتی دانش‌آموزان تیزهوش

متغیرهای پیش‌بین	R	R ²	B	β	P
کمال‌گرایی مثبت	0/43	0/18/49	-1/5	-0/36	0/0001
کمال‌گرایی منفی			1/2	0/40	0/0001

بتای 0/36- و کمال‌گرایی منفی به صورت مثبت با ضریب بتای 0/40 سهم معنی‌داری در پیش‌بینی اضطراب خصلتی دانش‌آموزان تیزهوش دارند.

به منظور پاسخ دادن به سؤال سوم: آیا بین کمال‌گرایی مثبت / منفی در دانش‌آموزان تیزهوش برحسب جنسیت تفاوت وجود دارد؟ و سؤال چهارم: آیا بین اضطراب حالتی / خصلتی دانش‌آموزان تیزهوش برحسب جنسیت تفاوت وجود دارد؟ از آزمون t مستقل استفاده شد که در جدول 5 و 6 گزارش شده است.

دختران در اضطراب حالتی / خصلتی بیشتر از پسران می‌باشد.

همان‌گونه که مندرجات جدول 2 نشان می‌دهند، بین ابعاد کمال‌گرایی مثبت با اضطراب حالتی / خصلتی رابطه منفی وجود دارد و بین کمال‌گرایی منفی با اضطراب حالتی / خصلتی رابطه مثبتی وجود دارد.

همچنین برای تعیین اینکه هر یک از ابعاد کمال‌گرایی به چه میزان و در چه جهتی اضطراب حالتی / خصلتی را پیش‌بینی می‌کنند، از رگرسیون

تحلیل‌های رگرسیون چندگانه انجام شده برای سوالات 1 و 2 نشان داد که 16 درصد واریانس اضطراب حالتی به وسیله ابعاد کمال‌گرایی تبیین می‌شود. در بین این ابعاد، کمال‌گرایی مثبت به صورت منفی و کمال‌گرایی منفی به صورت مثبت سهم معنی‌داری در پیش‌بینی اضطراب حالتی دانش‌آموزان تیزهوش دارند. همچنین 18/49 درصد واریانس اضطراب خصلتی به وسیله ابعاد کمال‌گرایی تبیین می‌شود که در بین ابعاد مذکور کمال‌گرایی مثبت به

نتایج مندرج در جدول 5 نشان می‌دهند؛ نمرات دختران و پسران در کمال‌گرایی مثبت و منفی تفاوت معناداری با هم دارند. بدین صورت که نمرات دختران در کمال‌گرایی منفی بالاتر از پسران بوده است؛ و نمرات پسران در کمال‌گرایی مثبت بالاتر از دختران بوده است.

نتایج مندرج در جدول 6 نشان می‌دهند؛ نمرات دختران و پسران در اضطراب حالتی / خصلتی تفاوت معناداری با هم دارند. بدین صورت که نمرات دختران

جدول 5. آزمون t مستقل در کمال‌گرایی مثبت / منفی برحسب جنسیت

شاخص آماری متغیرهای پژوهش	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	df	آزمون t	sig
کمال‌گرایی مثبت	پسران	87/5	9/06	0/90	201	6/14	0/0001
	دختران	77	8/28	0/81			
کمال‌گرایی منفی	پسران	62/22	11/53	1/15	201	5/43	0/0001
	دختران	75/07	10/1	1/22			

جدول 6. آزمون t مستقل در اضطراب حالتی / خصلتی برحسب جنسیت

شاخص آماری متغیرهای پژوهش	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	df	آزمون t	sig
اضطراب حالتی	پسران	57/78	13/57	1/35	201	4/02	0/0001
	دختران	69/2	15/2	1/49			
اضطراب خصلتی	پسران	59/98	14/1	1/41	201	4/88	0/0001
	دختران	74/58	16/2	1/59			

صورت منفی و کمال‌گرایی منفی به صورت مثبت سهم معنی‌داری در پیش‌بینی اضطراب خصلتی دانش‌آموزان تیزهوش دارند. نتایج این پژوهش با پژوهش‌های هماچک (1978)؛ رم (2005)؛ فلت و هیویت (2002، 2005، 2006)؛ تری شورت و همکاران (1995) و هاس و پراپاریس (2003) همسو می‌باشد. در راستای تبیین این یافته می‌توان بیان کرد که افراد دارای کمال‌گرایی منفی برخلاف افراد دارای کمال‌گرایی مثبت، به دلیل ویژگی‌های نابهنجار و سازش نیافته‌اش، نگرانی‌های فرد از عدم تحقق

هم در اضطراب حالتی و هم اضطراب خصلتی بالاتر از پسران بوده است؛ و پسران نسبت به دختران اضطراب کمتری را نشان دادند. همچنین نتایج نشان داد که دختران اضطراب خصلتی بالاتری نسبت به اضطراب حالتی داشتند.

نتیجه‌گیری و بحث

در پژوهش حاضر رابطه ابعاد کمال‌گرایی با اضطراب حالتی / خصلتی در دانش‌آموزان دبیرستانی تیزهوش مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های

ویژگی‌های شخصیتی آنها دارای اضطراب کمتری هستند.

به منظور پاسخ‌گویی به سؤالات 3 و 4 نتایج آزمون‌های t مستقل انجام شده نشان داد که تفاوت معنی‌داری در ابعاد کمال‌گرایی و اضطراب حالتی / خصلتی دختران و پسران مشاهده شد. بدین صورت که نمرات دختران در کمال‌گرایی منفی و اضطراب حالتی و خصلتی بیشتر از پسران بود. نمرات پسران در کمال‌گرایی مثبت بیشتر از دختران بود که این یافته با نتیجه پژوهش‌های بشارت (2003, 1382, 1383) و فروست و همکاران (1990) همسو می‌باشد. در تبیین این یافته‌ها با نتیجه این سؤال پژوهش بایستی عنوان کرد که، دختران در مقایسه با پسران از حالت‌ها و اختلال‌های اضطرابی بیشتری رنج می‌برند و کمال‌گرایی منفی با حالاتی همچون اضطراب، سرخوردگی، نگرانی و افسردگی همراه است. بنابراین مطابق نظریه‌ها و تحقیقات بسیاری که تاکنون انجام گرفته، دختران در مقایسه با پسران از حالت‌ها و اختلال‌های اضطرابی بیشتری رنج می‌برند و به این دلیل آنها در روند تحصیل و زندگی دارای کمال‌گرایی منفی و اضطراب حالتی / خصلتی می‌باشند و پسران دارای کمال‌گرایی مثبتی می‌باشد.

در پژوهش حاضر از جمله محدودیت‌ها این بود که فقط به بررسی رابطه ابعاد کمال‌گرایی با اضطراب حالتی / خصلتی در دانش‌آموزان تیزهوش دبیرستان پرداخته است، پیشنهاد می‌گردد در پژوهش‌های آینده، این رابطه در مقاطع تحصیلی مختلف همچنین در سایر گروه دانش‌آموزان استثنایی و عادی بررسی گردد تا نتایج قابلیت تعمیم‌دهی به کل جامعه دانش‌آموزان را داشته باشد. محدودیت دوم پژوهش حاضر آن بود که روش تحقیق از نوع همبستگی بود و به همین جهت نمی‌توان استنباط علی از نتایج آن نمود. پیشنهاد

معیارهای کمال‌گرایانه را پیوسته افزایش می‌دهد و از طریق تضعیف عزت‌نفس و اعتماد به نفس، احساس شایستگی و کفایت شخصی او را تحلیل می‌برد و موجب می‌شود وی نتواند از ظرفیت‌ها و توانمندی‌های خود به‌خوبی استفاده کند. این وضعیت نامطلوب و تهدیدکننده، اضطراب او را افزایش می‌دهد.

همچنین افراد دارای کمال‌گرایی منفی (ناپه‌نچار) یا روان‌رنجور بر عکس افراد دارای کمال‌گرایی مثبت، بیشتر در فکر آنند که مبدا اشتباهی از آنها سر بزند. آنها هیچ وقت احساس پیروزی نمی‌کنند. آنها حتی اگر از دیگران بهتر کار کنند، باز هم احساس رضایت نمی‌کنند و خود را سرزنش می‌کنند و هدف بالاتری را در نظر می‌گیرند و مدام در این زنجیره بی‌انتهای گرفتارند و همیشه با خودشان درگیرند؛ و در نتیجه دچار انواع افسردگی، اضطراب و روان‌رنجورخویی می‌شوند.

همچنین، نتایج پژوهش‌ها (استروبر و ایزمن، 2007؛ استوبر و همکاران، 2007 الف؛ رایس و اسلانی، 1998؛ رایس و شافران، 2005؛ شافرن، کوپر و فایربورن، 2002؛ دانکلی، بلانکسشین و ماشب، 2006؛ استروبر و همکاران، 2007 ب؛ هیل و همکاران، 2004؛ اسلانی، 1997) نشان داده‌اند که کمال‌گرایی مثبت با امید به موفقیت، انگیزش در مدرسه، بهزیستی روانی (عدم اضطراب و افسردگی) مرتبط است؛ و کمال‌گرایی منفی با ترس از شکست، مشکل در تغذیه، اشکالات انگیزشی و اضطراب و عزت‌نفس پایین در ارتباط است. در تبیین این یافته‌ها باید گفت که افراد دارای کمال‌گرایی منفی به خاطر ویژگی‌های شخصیتی آنها دارای اضطراب حالتی و خصلتی بیشتری هستند و کمتر دارای بهزیستی روانی هستند و افراد کمال‌گرای مثبت با توجه به

کار بردن رویکرد ملاک‌مدار به‌جای هنجارمدار در نتایج امتحانات جهت کاهش ترس از شکست، رقابت‌جویی و برتری‌طلبی یا اصلاح آن ضروری می‌نماید. زیرا داشتن کمال‌گرایی منفی باعث ایجاد رفتارهای اختلال‌آمیز و اضطراب‌گونه در بین دانش‌آموزان می‌شود و داشتن این ویژگی‌ها منجر به افت تحصیلی در دانش‌آموزان تیزهوش و در نهایت کاهش نوآوری در کشورمان می‌شود. توجه بیشتر به این مسئله و برخورد جدی و کارشناسانه می‌تواند گامی در جهت حل معضلات آموزشی یادگیرندگان، به‌ویژه دانش‌آموزان تیزهوش در سطوح مختلف تحصیلی باشد.

می‌شود در پژوهش‌های آینده، تحقیق در قالب یک طرح تجربی یا مداخله‌ای تکرار گردد. پیشنهاد می‌شود محققان بعدی در بررسی رابطه ابعاد کمال‌گرایی با اضطراب حالتی / خصلتی به متغیرهای دیگر مانند عزت‌نفس، تعلل‌ورزی تحصیلی، سبک هویت، امید و ابعاد شخصیت دانش‌آموزان توجه کنند. همچنین برای سنجش کمال‌گرایی از ابعاد پنج‌گانه یا سه‌گانه کمال‌گرایی استفاده شود.

با توجه به شیوع رقابت‌جویی و برتری‌طلبی در بین دانش‌آموزان به‌ویژه دانش‌آموزان تیزهوش، لزوم توجه دست‌اندرکاران نظام آموزشی را به حوزه اهداف، به‌کارگیری راهبردهایی برای کاهش اضطراب و تبدیل کمال‌گرایی منفی به کمال‌گرایی مثبت و به

منابع

بشارت، محمدعلی. (1383). "کمال‌گرایی و موفقیت تحصیلی". مجله علوم روان‌شناختی، 12، 335-323.

پناهی شهری، محمود. (1372). "بررسی مقدماتی روایی، اعتبار و نرم‌یابی سیاهه حالت - صفت اضطراب (STAI-Y)". پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.

جمشیدی، بهنام؛ دلاورپور، محمدآقا؛ حقیقت، شهربانو؛ لطیفیان، مرتضی. (1388). "مقایسه دانش‌آموزان مدارس تیزهوشان و عادی از نظر ابعاد کمال‌گرایی". مجله روان‌شناسی، 31(1)، 35-20.

سرو قد، سیروس. (1380). "اعتباریابی و هنجاریابی آزمون حالت - صفت اضطراب اشپیل برگر در شیراز". پایان‌نامه دکتری واحد علوم و تحقیقات تهران.

سرو قد، سیروس؛ برزگر، مجید؛ بلاغی، طاهره. (1390). "رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی با ابعاد کمال‌گرایی و شیوه‌های مقابله با استرس در

اژه‌ای، جواد. (1383). ویژگی‌های شخصیتی تیزهوشان. تهران: نشر سمپاد.

افروز، غلامعلی. (1387). مقدمه‌ای بر روان‌شناسی و آموزش کودکان استثنایی (چاپ بیست و سوم). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

آقاجانی، سیف‌الله؛ نریمانی، محمد؛ آریاپور، سعید. (1390). "مقایسه کمال‌گرایی و تحمل ابهام در دانش‌آموزان دختر تیزهوش و عادی". فصلنامه ایرانی کودکان استثنایی، 11(1)، 90-83.

بشارت، محمدعلی. (1381). "ابعاد کمال‌گرایی در بیماران افسرده و مضطرب، مجله علوم شناختی، 3، 248-263.

بشارت، محمدعلی. (1382). "قابلیت اعتماد (پایایی) و اعتبار (روایی) مقیاس کمال‌گرایی مثبت و منفی". مجله علوم روان‌شناختی، 8، 359-346.

میرزا کسفیدی، رضا. (1381). "بررسی رابطه بین کمال‌گرایی و ابعاد شخصیت در دانشجویان دانشگاه تهران". پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران.

هاشمی، لادن؛ لطیفیان، مرتضی. (1392). "کمال‌گرایی و اهمال‌کاری تحصیلی: بررسی نقش واسطه‌ای اضطراب امتحان". فصلنامه شخصیت و تفاوت‌های فردی، 2(3)، 73-99.

دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد مرودشت". فصلنامه علمی - پژوهشی جامعه‌شناسی زنان، 2(3)، 81-102.

گنجی، لیلا (1383). "بررسی رابطه میان میزان و ابعاد کمال‌گرایی با عملکرد تحصیلی، افسردگی و اضطراب در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر تهران در سال 83-84". پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی.

مهرابی‌زاده هنرمند، مهناز؛ وردی، مینا. (1382). کمال‌گرایی مثبت، کمال‌گرایی منفی. اهواز: رسش.

Andersson, G., Airikka, M.L., Buherman, M., & Kaldo, V. (2005). Dimensions of perfectionism and tinnitus distress. *Journal of Psychology, Health & Medicine*, 10(1): 78-87.

Besharat, M. A. (2003). Parental perfectionism and children's test anxiety. *Psychology Report*, 92 (3 pt 2).

Cropley, A. (1967). Divergent thinking and science specialists, *nature*, 215, 671672.

Dunkley, D.M., Blankstein, K. R., & Masheb, R. M. (2006). Perfectionism and depressive symptoms 3 years later: Negative social interaction, avoidant coping, and perceived social support as mediators. *Comprehensive psychiatry*, 47, 106-115.

Flett, G. L., & Hewitt, P. L. (2002). Perfectionism and maladjustment: An overview of theoretical, definitional, and treatment issues. In P. L. Hewitt, & G. L. Flett (Eds.), *Perfectionism: Theory, Research, and Treatment* (pp. 531). Washington, DC: American Psychological Association.

Flett, G. L., & Hewitt, P. L. (2005). The perils of perfectionism in sports and exercise. *Current Directions in Psychological Science*, 14, 1418.

Flett, G. L., & Hewitt, P. L. (2006). Positive versus negative perfectionism in psychology: A comment on Slade and Owens's dual process model. *Behavior Modification*, 30, 472495.

Frost, R. O., Marten, P. A., Lahart, C., and Rosenblate, R. (1990). The dimensions of perfectionism. *Cognitive Therapy and Research*, 14, 449468.

Haase, A. M. & Prapavessis, H. (2003). Assessing the factor structure and composition of the Positive and Negative Perfectionism Scale in sport. *Journal of Personality and Individual Differences*, 36, 17251740.

Hamachek, D. E. (1978). Psychodynamics of normal and neurotics perfectionism. *Psychology*, 15, 2733.

Hill, R. W., Huelsmann, T. J. Furr, R. M. (2004). A new measure of perfectionism: the perfectionism inventory. *Journal of Personality Assessment*, 82, 80-91.

Hollender, M. H. (1978). Perfectionism, a neglected personality trait. *Journal of Clinical Psychology*, 39, 384.

Horney, K. (1950). *Neurosis and Human Growth*. New York: Norton.

Rice, K. G., Slaney, R. B. (1998). Self-esteem as a mediator between perfectionism and depression: A structural equation analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 45, 304-314.

Riley, C., Shafran, R. (2005). Clinical perfectionism: A preliminary qualitative analysis. *Behavioral and Cognitive Psychotherapy*, 33, 369-374.

Shafran, R., Cooper, Z. & Fairburn, C. G. (2002). Clinical perfectionism: A cogni-

- tive-behavioral analysis. *Behavior Research and Therapy*, 40, 773-791.
- Snell, W. & Overbuy, j. (2005). Parenting perfectionism and parenting role. *Personality and Individual Differences*, 39, 613-624.
- Spielberger, C. (1983). *State-Trait Anxiety Inventory*. Palo-Alto, CA: Mind Garden.
- Spielberger, C., Gorsuch, R., & Lushene, R. (1970). *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Stampf, H. & Parker, W. D. (2000). A Hierarchical structural analysis of perfectionism and its relation to other personality characteristics. *Journal of Personality and Individual Differences*, 28, 837-852.
- Stober, J., Otto, K., Pescheck, E., Becker, C., & Stoll, O. (2007a). Perfectionism and competitive anxiety in athletes: Differentiating striving for perfection and negative reactions to imperfection. *Personality and Individual Differences*, 42, 959-969.
- Strober, J & Eismann. (2007). perfectionism in young musicians: relations with motivation, effort, achievement, and distress. *Personality and Individual Differences*, 43, 2182-2192.
- Strober, J. Strober, J. Rambow A. (2007b). Perfectionism in adolescent school students: Relations With motivation, achievement, and well-being. *Personality and Individual Differences*, 42, 1379-1389.
- Terry Short, L. A., Owens, R. G., Slade, P. D., & Dewey, M. E. (1995). Positive and Negative Perfectionism. *Journal of Personality and Individual Differences*, 18, 663-668.